

inzistiraju na uvođenju jedinstvenog monetarnog sustava i jedinstvene monete ECU, koji bi morao početi funkcionirati, prema Ugovoru dvanaestorice iz Maastrichta, već od 1. siječnja 1993. godine, što će dati nove dimenzije i značenje EMS: Dakako, to će bitno utjecati na hrvatsko gospodarstvo i na funkcioniranje buduće hrvatske monete, kao i cijelog hrvatskog gospodarstva. U tom kontekstu od vrlo velikog značenja za funkcioniranje i razvoj europskog gospodarstva je Europska investicijska banka, koja je osnovana kada i Europska zajednica, a u najnovije vrijeme i Europska banka za obnovu i razvoj, koja je osnovana sredinom 1990, s osnovnim ciljem podsticanja i prestrukturiranja gospodarskog razvoja istočnoeuropskih privreda i njihova prijelaza na tržišnu privredu. Ova banka trebala bi odigrati vrlo veliku ulogu u financiranju gospodarskih projekata obnove hrvatskog gospodarstva, koje je stradalo u ratu, ali isto tako i u financiranju projekata u Republici Hrvatskoj koji imaju komparativne gospodarske prednosti i koji će donijeti najveći profit (dobit).

Sve navedene institucije osnovane u okviru Europske zajednice, pretpostavka su funkcioniranja jedinstvenog europskog tržišta. Treba, međutim, istaknuti da su za funkcioniranje jedinstvenog europskog tržišta u okviru Europske zajednice vrlo važne interventne mjere i instrumenti ekonomske politike koje poduzimaju organi EZ, kojima se nastoji uskladiti ponuda i potražnja roba, kapitala i rada, i »izjednačiti« cijene osnovnih faktora proizvodnje svih članica.

Europska zajednica je do sada postigla i niz uspjeha u području znanstveno-tehnološke, prosvjetne i kulturne suradnje, što autor ove studije potkrepljuje vrlo suptilnom analizom i interpretacijom posebnih programa te suradnjom između članica EZ. U tom kontekstu osobito značenje ima program EURECA (str. 50–51).

Na kraju, možemo zaključiti da ovaj rad Vlatka Milete predstavlja vrlo značajan znanstveni poduhvat, koji će imati vrlo veliki utjecaj i značenje za izučavanje Europske za-

jednice i budućih gospodarskih, znanstveno-tehnoloških i financijskih tokova u Europskoj uniji, ali i cijeloj Europi. Stoga preporučamo ovaj leksikon temeljnih pojmova o EZ svima onima koje zanima što se dešava u EZ, ali i onima koji jednog dana žele postati *europaestima*.

Ivan Vuković

Recenzija

J. Fiske i J. Hartley

Čitanje televizije

(*Reading Television*)

ARBA, Zagreb, 1992, str. 223.

Dobri poznavatelji tv medija, J. Fiske i J. Hartley uspjeli su u ovoj knjizi na popularan način prikazati komunikativno-psihološko-sociološku pozadinu djelovanja naj snažnijeg medija javnog komuniciranja današnjice.

Knjiga je podijeljena u dvanaest poglavlja, koja predstavljaju zasebne i solidne analize problema što ga tretiraju.

U prvom poglavlju autori objašnjavaju smisao knjige i njezin naslov, koji se prevodilac odlučio doslovno prevesti: »čitanje ili iščitavanje«. Autori u ovome poglavlju obrazlažu zbog čega shvaćanje dometa i načina funkcioniranja javnog komuniciranja pomoću TV medija traži dublju kritičku analizu. Oni s pravom naglašavaju kako »oruda tradicionalne književne kritike nisu primjerena televizijskom diskursu« (str. 6), jer je on višeslojan i sjedinjuje u sebi više kodova. S pravom se zato zalažu za adekvatniju metatelevizijsku analizu kojom se može doprijeti do dubinskog sloja u kome počiva sama bit TV medija i iz kojega proizlazi njena nova sintetska retorika.

U drugom poglavlju prikazana je metoda analize namijenjena slikovnim porukama. Kako je u primjeni te metode najvažnije

adekvatno definirati kriterije, autori na nekoliko TV primjera pokazuju kako se cjeloviti televizijski prikaz može uspješno raščlaniti u svemjerljive jedinice. Za praktične potrebe neposrednog empirijskog istraživanja autori preporučuju tetranomijski Gerbnerov model (1970): postojanje (sadržajna dimenzija TV proizvoda), prioriteti (isticanje i naglašavanje pojedinih dijelova sadržaja), vrijednosti (koje se vrijednosne odrednice nalaze u sustavu TV poruke) i odnosi (što se na što odnosi i što je strukturni smisao TV poruke).

Nakon razmatranja tih preliminarnih epistemoloških tema i problema u vezi s televizijskim izražavanjem, autori u trećem poglavlju analiziraju semantiku TV poruka. Pritom se uvelike koriste literarnom semantikom, iz koje uzimaju razlikovanje znaka, označitelja i označenog, naravno, sve u kontekstu složenog audio-vizualnog koda televizijskog izraza. U analizi TV izraza razlikuju tri razine značenja.

Te, opće semantičke karakteristike TV emisija autori u četvrtom poglavlju dalje raščlanjuju u specifične TV kodove, pri čemu razlikuju logičke kodove (kojima se uspješno prenosi sadržaj informacije), estetske kodove (koji su adekvatni za prenošenje motivacijskih jedinica) i tzv. sintetske kodove. U sklopu ove teme oni analiziraju i kodifikaciju i konvenciju pri upotrebi kodova i, naposljetku, utvrđuju najmanju jedinicu TV izraza. Ta jedinica usko je povezana s kapacitetom i oštrinom percipiranja prezentiranih sadržaja što se iščitavaju u procesu promatranja (gledanja i slušanja TV emisije).

U petom poglavlju autori analiziraju funkciju televizije. Kako odgovor na to pitanje nije jedinstven, autori sve razlike svode na tri pogleda: individualističku percepciju, koja se svodi na doživljavanje TV medija po modelu »potreba — individualno zadovoljenje«, apstraktno-kulturalističku percepciju TV emisija, koja pretpostavlja da su svi ljudi slično strukturirani pa im se mogu dostavljati isti sadržaji, i funkcionalističku percepciju, koja se svodi na stalnu interakciju dvaju sistema (TV i gledatelja).

Bez obzira koju od tih teorija preferiramo, sve se one nalaze pred problemom da shvate što je to masa i masovno komuniciranje, jer je upravo u tome fenomenu bit same televizije. Kad se sve različitosti zanemare, kako ističe i McQuaille, ostaju tri razine ukupnog funkcioniranja TV i masovnog komuniciranja: obogaćivanje razonode građana, unapređivanje osobnih odnosa i razvijanje osobnog identiteta te orijentacija u prostoru i vremenu. U sklopu ovoga poglavlja autori postavljaju i važno pitanje: Tko je stvarni komunikator u masovnoj TV diseminaciji (sama slika na ekranu sa svojim sadržajem, televizijske redakcije koje spravljaju takve slike ili kultura iz koje se sve slike oblikuju za popularno masovno prikazivanje).

Idući u svojoj eksplikaciji strukture i funkcije televizije od općeg prema pojedinačnom, Fiske i Hartley u šestom poglavlju analiziraju danas najprisutniji oblik masovne TV koju oni nazivaju »bardskom televizijom«. To joj ime daju po temeljnoj riječi bard (pjesnik, recitator, govornik). To je, zapravo, masovna diseminativna televizija koja prevodi za potrebe puka datu kulturu (umjetnost, politiku, tehnologiju i sva ostala ljudska umijeća). U toj je televiziji ključna riječ popularizacija. Kako funkcionira taj oblik televizije, autori prikazuju na primjeru nekoliko storijske engleske televizije. Iako je čitateljima lako te analize prenijeti i na naše slične emisije, teže im je shvatiti dublja iščitavanja televizijskog fenomena na koja autori više aludiraju nego što ih prikazuju. Stoga bi urednik trebao u fusnotama uvesti više komentara da bi olakšao čitanje. Ova vrlo konkretna analiza odnosi se na komične, političke, obrazovne i svakodnevnice teme što ih je obrađivala engleska televizija.

Sedmo poglavlje autori posvećuju analizi gledateljstva. Tu je temeljno pitanje: je li gledateljstvo masa koju TV mijesi i oblikuje joj stavove ili je gledateljstvo aktivan faktor koji selektivno percipira TV sadržaje? Analizirajući to pitanje, autori zaključuju da je interakcija TV—gledateljstvo vrlo složena i da analizu treba provoditi na više razina. Naime, u nekim su slučajevima neki ljudi

zaista recipijentski pasivni, u drugom slučaju se ističu tzv. leaderske grupe koje masama daju modele tumačenja TV-sadržaja, a u trećim slučajevima pojedinci su toliko aktivni i samostalni da TV poruke primaju isključivo na osnovi vlastite prosudbe. Njihova analiza pokazuje, kao što je utvrdio i Parkin (1972), da se mogu razlikovati načini prijema poruka: sustav prevlasti, sustav podređenosti i radikalni sustav. Naravno, kao međuslojevi, tu se još uklapaju i životni odnosno klasni položaji gledatelja, jer su i oni determinanta iščitavanja odnosno prijema TV poruka. Iz svega toga se lijepo vidi kako TV medij nije ni premoćan, ali ni nemoćan u formiranju javnog mnijenja.

U osmom poglavlju autori analiziraju stilske odnosno izražajne modalitete televizije na osnovi oralnog i spacijalnog koda. Zatim se klasifikacija vrši i po modelu toplog (određenog) i hladnog (manje određenog) medija, pa se, za razliku od toplog radija, naglašava kako je TV hladna, jer zahtijeva visok stupanj participacije gledateljstva u dešifriranju složene poruke. Na kraju ovoga poglavlja autori uočavaju bitne razlike između usmenog i pismoslovnog načina izražavanja, te između njih ističu jedanaest kontrastnih pojava.

Naslov devetog poglavlja je »Ples«. Kako je ples kao dinamika kretnje, zvuka, svjetla—sjene itd. najkarakterističnija oznaka suvremenog TV medija (jer je kretanje svjetski spektakl), autori s pravom plesu kao reprezentantu TV kretanja posvećuju dostojnu pažnju, jer ples u osnovi rekreira. Zato ga danas obožavaju mladi u svim oblicima svoga života, a TV prenosi, naglasimo, na štetu i drugih vrijednih oblika rada i stvaralaštva kao i zabave.

Kako je odmah do plesa i natjecateljstvo kao agonička forma suvremenog života mladih, autori u desetom poglavlju analiziraju i prezentaciju svih vrsta natjecanja u TV programima: sportskih, kvizovskih, stvaralačkih itd. Međutim, valja kritički napomenuti da autori, iako fenomenalno dobro analiziraju natjecateljstvo na TV, zapostavljaju i vikti-

mogene čimbenike kompeticije koja cijelom svijetu danas donosi ne mali broj briga.

Nakon ovih parcijalnih analiza gotovo svih bitnih segmenata televizijskih programa modernih zapadnih, autori se u jedanaestom poglavlju zalažu za tzv. realizam televizije u izražavanju moderne televizije.

Posljednje poglavlje nosi naslov »Policačjev usud«, jer se u njemu na primjerima nasilja na TV ekranima analizira i šira etička problematika funkcioniranja televizijskih programa. Promatrajući s te strane TV emisije, autori zaključuju kako je tu sve polarizirano: muško—žensko, crno—bijelo, duhovno—tjelesno, dobro—zlo itd. U duhu svoje opće koncepcije, koja pledira za realistički tretman TV, autori smatraju da bi trebalo prevladati sve vrste jednostranosti, jer one nisu u stanju izraziti i odraziti složenu strukturu života i stvarnosti, pa zato televiziju više guraju u neku *momu* mitologiju nego što od nje prave dobrog analizatora koji pomaže ljudima da se u svijetu i životu bolje orijentiraju i, što je još važnije, da unapreduju svoje međusobne odnose u bližoj i daljoj društvenoj sredini.

U zaključku autori iz postojećih rezultata naznačuju i neke futurističke trendove daljeg razvoja televizije kao medija koji će svakako dominirati, zajedno s kompjutorom, civilizacijom 21. stoljeća.

Ozbiljnijim čitateljima i studentima novinarstva koristit će i vrlo bogati popis suvremene anglosaksonske medijske literature koji će im pomoći u produbljenijem studiju određenih tema.

Budući da je televizija u nas još u povoju i budući da nemamo zadovoljavajuću TV kulturu (kako u spravljanju emisija tako i kad je riječ o prijemu), što se posebno vidjelo u predizbornim aktivnostima na prvim i ovim posljednjim izborima, mislim da je ova knjiga dobro došla svima, jer će nam omogućiti kontakt s razvijenijom televizijom koja već komunicira i sa samom sobom i na međunarazini najbolje pokazuje svoje ukupno sadržajno i izražajno djelovanje.

Dr. Mario Plenковиć